

■ La primera història de Catalunya del segle XXI

Història de Catalunya dirigida per Albert Balcells

Josep Maria Figueres

«S

ha dit que cada generació ha de reescriure la història. Això no vol dir que l'anterior sigui falsa, vol dir que l'escrivim necessàriament des del present viscut, un present diferent que fa canviar la nostra perspectiva. Aquesta síntesi reflecteix la visió d'una generació que va viure el franquisme i alhora el període fins ara més llarg de la nostra història amb llibertat i convivència, encara que la realitat hagi quedat molt per sota de les expectatives dels anys de la transició.» Així acaba la introducció d'Albert Balcells a la història de Catalunya que ha escrit juntament amb tres professors d'universitat: Arturo Pérez, encarregat dels temps més antics fins a la invasió sarraïna, quan els habitants de Catalunya no eren encara catalans; Flocel Sabaté, redactor dels temps medievals, durant els quals cristal·litza la nacionalitat catalana, i Antoni Simon, que ha escrit els capítols referents als segles XVI, XVII i XVIII; el mateix Balcells ha estat el redactor de la part que va des del 1808 fins als temps més recents. Aquesta és la primera història de Catalunya del segle XXI, no sols perquè és la primera que ha aparegut dins del nou segle sinó perquè arriba fins a les eleccions catalanes de novembre del 2003.

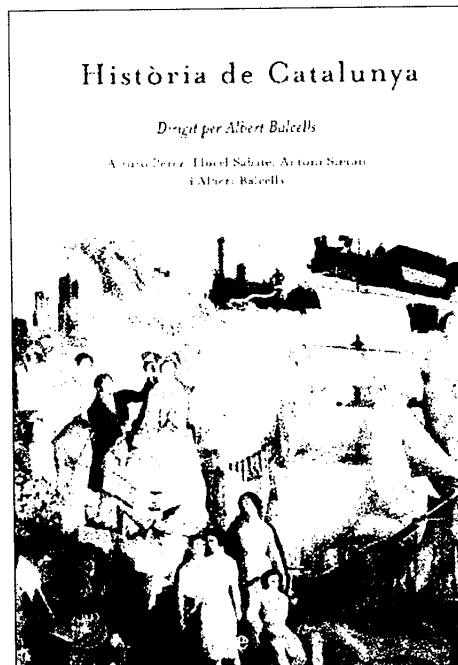
Mancava una història de Catalunya prou sintètica per cabre en un sol volum (encara que superi les vuit-centes planes) i que alhora fos prou extensa per oferir una visió actualitzada de les qüestions principals a un lector aclaparat per l'allau bibliogràfica dels darrers anys. És un encert afegir a cada capítol una bibliografia que permet ampliar qualsevol tema. Llibre gruixut, però de lletra gran i agradable de llegir, té alguns mapes i plects de fotos que el

fan més atractiu, sense pretendre convertir-lo en un llibre il·lustrat.

Com es diu en el pròleg, es tracta d'investigadors que han aparcat temporalment la recerca per fer de divulgadors, basant-se en la seva experiència quotidiana a les aules universitàries. El nombre reduït de redactors ha facilitat la unitat del treball, no sempre aconseguida en obres col·lectives. Presenta un relat coherent i sistemàtic, entenedor per a un públic molt més ampli que el dels llicenciats en història. Perquè cada vegada és més evident que cal conèixer la història que justifica que Catalunya tingui un Estatut d'autonomia. Si la llengua i la memòria històrica són els dos eixos de la identitat catalana, i aquesta és la base i justificació de la reivindicació d'autogovern, resulta ineludible el coneixement de l'evolució històrica, sense essencialismes però també sense complexos.

La part de l'antiguitat, que no ocupa ni el deu per cent de les planes del llibre, subratlla dos dels fonaments que segles més tard marcarien la personalitat col·lectiva del país: la romanització, a partir de la qual apareixeria molt més tard la llengua catalana, i la cristianització, fet cabdal que no comporta cap límit pel que fa a la aconfessionalitat actual de les institucions polítiques i socials en general.

La part de l'edat mitjana ocupa una mica més de la quarta part del llibre i presenta algunes novetats. En primer lloc, un desenvolupament inusual fins ara del tema de la permanència musulmana a la meitat de Catalunya durant quatre segles. En segon lloc, un qüestionament de la tesi fins ara imperant del procés de feudalització com una mena de cop d'estat dels senyors. També hi ha una revisió del procés d'afebliment de Catalunya al final de l'edat mitjana. Contra les tesis d'Abadal i de Vicens, es considera en la present obra que, fins a la guerra civil de 1462-1472, l'economia catalana va anar tirant dins del marc de la llarga crisi europea de la «tardor de l'edat mitjana», i no es va ensorrar fins al conflicte desastrós entre la Diputació del General i el rei Joan II. D'aquesta manera va entrar molt afeblida dins la monarquia dels Reis Catòlics, que

Història de Catalunya
dirigida per
ALBERT BALCELLS.
L'Esfera dels Llibres.
Barcelona, 2004.
886 pàgines.

Antoni Simon qualifica de «miratge unificador», igual que remarca el difícil «encaix» del Principat en la superestructura de la monarquia hispànica dels Àustries. La part dedicada a l'edat moderna ocupa una mica més de la quarta part del llibre. Desfilen per les planes d'aquesta part tota la problemàtica del bandolerisme, de la immigració gascona i occitana, i de la resistència al model absolutista d'Estat, enfront del qual s'elabora una argumentació política similar a la que donà lloc, entre lluites cruentes, a la monarquia parlamentària anglesa; s'hi analitzen les conseqüències de la Guerra de Successió i la victòria borbònica i les arrels del redreçament econòmic del XVIII. Si la lectura de la part de Flocel Sabaté conté planes una mica feixugues al costat d'altres de brillants, totes les redactades per Antoni Simon sumen l'amenitat i la claredat al rigor i la matisació, característiques generals del llibre. Simon s'inscriu en el corrent internacional d'historiadors que actualment constaten identitats col·lectives proto-nacionals abans del naixement del nacionalisme de l'edat contemporània.

En la part dedicada als segles XIX i XX, que ocupa el trenta per cent del conjunt, s'estudien les grans transformacions que han portat a la Catalunya actual: la industrialització, la Renaixença, el catalanisme polític, el moviment obrer, la normalització lingüística i cultural, la lluita per l'autonomia i la democràcia i la rellevància de la immigració peninsular, incompletament integrada. Pel que fa al segle XIX, es fonamenta la tesi que la catalanofòbia va ser anterior a l'existència d'un projecte polític autonomista i que el fantasma d'allò que primer es digué provincialisme i després separatisme va servir per negar fins i tot la descentralització. S'indiquen les limitacions i implicacions de la tesi de la feble capacitat nacionalitzadora de l'Estat espanyol del segle XIX com a explicació del naixement del catalanisme polític. I es ressalta, en canvi, la capacitat de resistència catalana al procés d'assimilació espanyola, que havia aconseguit avançar notablement en els seus objectius quan s'inicià la reacció patriòtica catalana. Es desmunta la relació mecànica i economicista, que tant ha circulat, entre la desfeta colonial espanyola del 98 i l'enlairament del catalanisme polític. La síntesi de l'obra de la Mancomunitat és probablement una novetat per a qui no hagi llegit l'extensa monografia que el mateix Balcells, amb dos historiadors més, publicà fa anys, alhora que el lector veu com el pistolerisme i la violència de la lluita de classes dels anys que precediren el cop

d'estat del general Primo de Rivera enfosqueixen aquella època, culturalment brillant. Tot i l'atenció que es presta al quinquenni de la Generalitat republicana, aquesta apareix com un parèntesi democràtic entre dues dictadures militars, la segona de les quals va ser implantada damunt la destrucció del contrari al llarg de tres anys de guerra civil i d'una implacable repressió de postguerra. La visió de la guerra civil i de la reacció revolucionària que seguí a la desfeta del cop militar del 19 de juliol de 1936, estan lluny de la idealització frontpopulista que ha dominat fins fa poc i que estava massa marcada per la reacció contra la denigració franquista del significat autèntic del període.

En lloc de saltar amb quatre tòpics per sobre dels llargs i ingrats anys de la dominació franquista, s'expliquen en aquest llibre les passes insegures que conduïren a la transició, amb totes les seves ambigüitats, preludi de les febleses actuals, unes febleses que avui, vint-i-set anys després es volen superar. Tanca l'obra una mirada desencisada al marc de la unificació europea per a una Catalunya amb voluntat nacional real. No hi ha dubte que els autors se la juguen posant el final cronològic de l'obra al novembre del 2003. Només el futur dirà si la fi de la llarga presidència de Jordi Pujol i el canvi de la correlació de forces polítiques justifiquen aquesta decisió, en lloc de deixar més espai de temps per a la perspectiva històrica. Tot dependrà de si una autèntica reforma de l'Estatut i del finançament autonòmic arriben a bon port.

En definitiva, un llibre molt recomanable per a aquells que saben que una reflexió sobre la identitat catalana només es pot fer a partir de bases històriques. De moment, ja s'ha hagut de fer una segona edició als tres mesos d'apareguda la primera i durant onze setmanes el llibre ha estat a la llista dels més venuts de no-ficció en català de *La Vanguardia*. Probablement no estem davant d'un èxit conjuntural, sinó d'un llibre destinat a una llarga vida com a obra bàsica de referència.